

הרב יוסף מרדכי בוימל

בעניין עישון סיגריות בבית הכנסת ובבית המדרש*

פרק א. דעת הגר"מ פיינשטיין

אעתיק לשון הגאון ר' משה פיינשטיין¹ שליט"א שהביא תוכן השאלה וז"ל: "הנה בדבר עישון סיגריות בביהמ"ד וביהכ"נ שלומדים ומתפללים כל חברי הכולל שיש אברכים שאינם יכולים לסבול העשן וגם משמע שקשה לגופם שחולים מזה שהרי כתבו בנוסח הבקשה שאיכא להם צער גדול וכאב ראש ומזיק להבריאות שלהם ואולי גם מקצר את החיים ומלבד כתיבתם יודע שהוא דבר המזיק להרבה אינשי וממילא יש לחוש שאיכא גם שיכולים לחלות גם מהעשן שאחרים מעשנים לא רחוק ממנו ומהעשן אשר נמצא בביהמ"ד, שנשאלתי אם יכולים למונעם מלעשן בביהמ"ד וביהכ"נ" עכ"ל.

ותוכן תשובתו של הגאון שליט"א שיכולים למונעם מלעשן. וראייתו מרב יוסף שאסר לאומנים להקיד דם, שעל ידי הדם באים עורבים אכלי דמא ומפסדי תמרי של ר' יוסף. ומפורש שם שלסתם אנשים אין זה מפריע לאכול התמרים רק לר' יוסף שהיה איסטניס. והוכיח מהרמב"ם שפירש שהיה ר' יוסף מצטער מקול העורבים, ומזה הוכיח שגם כשאין הפסד ממון רק צער יכול למונעם, וגם אין מועיל חזקה לאומנים, שבקוטרא וביהכ"ס לא מועילה חזקה. עוד דן הגר"מ שהמעשן חייב לשלם מה שהזיק שהרי הוא כמזיק בידים. ואף שעשן של אדם אחד אינו מזיק כ"כ לבדו, מ"מ כיון שכל מעשן יודע שיש עוד מעשנים לכן דינו כמזיק בידים.

וכדבריו מפורש ברדב"ז ח"א תקנ"א, בנידון מי שמושח תינוק במיני סממנים שריחם נודף, ותינוק של חברו באותו בית אינו רגיל בריח זה, וזה בדוק ומנוסה שמי שאינו רגיל בריח זה מזיקו ויבא לידי סכנה. והרדב"ז פוסק שאם הדבר ברור שבשעה שמריחין את התינוק של שמעון מגיע הריח לבנו של ראובן ומזיקו, על שמעון להרחיק עצמו שלא יזיק את חברו או יוצא מן הבית. ואפילו שלא יגיע הריח בכל זמן למקום בנו של ראובן, כיון שע"י רוח מצוי מוליך הריח על בנו של ראובן, צריך שמעון להרחיק עצמו עד כדי שלא יגיע הריח ואפילו ע"י רוח מצוי. ואם הדבר ספק אם יגיע הריח ברוח מצוי מסתברא לי דבנידון דידן על המזיק להרחיק עצמו, חדא דהוי ספק נפשות, וראוי לאדם שיתרחק אפילו מספק ספיקא דידי' ע"כ.

* בספר אסיא ה הוקדש השער הרביעי לנושא העשן בהלכה

בספר אסיא ח הוקדש השער החמישי לנושא העשן בהלכה.

1. אסיא ל"ז, (י, א'), כסלו תשמ"ד, עמ' 32-35; ספר אסיא ה עמ' 248.

פרק ב. השגת הגר"ש אלישיב

והגאון רי"ש אלישיב השיב² שמשורת הדין אי אפשר למנוע את המעשנים מלעשן. שעל ההיזק היוצא מעשן הסיגריות אפשר לסמוך על הכלל ששומר פתאים ד' והוכיח שגם לגבי אחרים יכול אדם לסמוך על כלל זה שהרי מלין תינוק ביום המעונן מכח הכלל ששומר פתאים ד' ע"כ. ולכאורה יש סיוע לדבריו ממה שמצינו שאף שאין מועיל חזקה לקוטרא ובית הכסא מ"מ כל זמן שמוחל מותר ליצור עשן. ובעשן שאינו תדיר פוסק הרמ"א בסימן קנ"ה סל"ז שאף לכתחילה אינו יכול למחות, ומזה מוכח לכאורה שאין העשן מזיק ואומרים בזה שומר פתאים ד', שאל"כ יאסר מכח שמזיק לגוף אלא ע"כ שאומרים בהיזק הבא מכח עשן שומר פתאים ד' ע"כ. אולם באמת משם אין ראי' כי זה ניהא אם עשן הסיגריות אינו מזיק עפ"י רפואה יותר מעשן של תנור. אכן ממאמרו של ד"ר מלצר³ ראה שעשן סיגריות יש לו רעל מיוחד ומזיק יותר.

ועוד יש לדחות שאין ללמוד מזמנים שעברו לזמנים של עכשיו שאולי נשתנו הטבעים וכמו שכתבו הפוסקים לגבי כמה דברים. והרופאים הרי

2. קובץ תורני עם התורה, הוצאת צעירי אגו"י דארה"ב, מהדורה ב' חוברת ג', תשמ"ב: הריני בזה לאשר קבלת הקונטרס החשוב אשר חיבר כת"ה בענין השאלה האם אנשים יושבים יחד במקום צבורי ואחד מהם מעשן סיגרי, בידם למחות ביד המעשן, בטענה שאינם יכולים לסבול עשן הסיגרי והריח מזיק לבריאות שלהם. וכת"ר הקיף כל הענינים הקשורים בה הרחיב והעמיק בטוב טעם. והנה רצון כת"ר לשמוע חו"ד בנדון, לענ"ד אחרי כל הדברים האמורים בקו"ה הנ"ל אכתי יש לדון שמשורת הדין אין בכוחם למונעו מזה על אף שהרופאים בזמנינו קבעו שלר"ח עשן סיגריות יש תוצאות בלתי רצויות על בריאות האדם ואף יכול להיות גורם רציני למחלות מסוימות רח"ל מ"מ התודעה הזאת עדיין לא יצאה טבעה בעולם ולא פשטה בקרב הארץ. ורבים וכן שלמים גדולים וטובים מעשנים ומנעוריהם ועד זקנה ושיבה והבריאות שלה במצב טוב ויפה כנראה שגם דבר זה כלול במ"ש חז"ל כיון דרשו בה רבים שומר פתאים ה'. ומ"ש כת"ר כי ההיתר הזה הוא רק לפעולותיו של האדם עצמו על עצמו כי זה ענין פרטי שלו אבל לא כאשר פעולות הללו מזיקות לאנשים אחרים. הזה בהא דיומא דעיבא דמהלינון על יסוד שומר פתאים ד' אין זה ענין הנוגע רק לו לעצמו שהרי התינוק הוא גוף נפרד בפ"ע ואותו מכניסם בחשש סכנה ובע"כ כיון דרשו בה רבים אין זה בגדר סיכון כלל. ומכיון דאלה האנשים הרגילים בזה רואים בעישון צורך אשר כמעט אי אפשר להם להתקיים ללא עישון, ולא גרע אצלם מהא דאמרו חז"ל בע"ז ל' אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש משום שנאמר שומר וכו' ופשוטו כמשמעו דרשאים לאכול הפירות הנ"ל ללא כל הגבלות, ובשביל צורך כל דהוא ולא מידי דוקא בבכורה וטרם קוץ אשר בעודה בכפה יבלענה. ולא שמענו למן דחש ליה מלהושיט גפרור למי שבא לבקש עבור סיגריא שלו – משום לתא דלפני עור.

אכן זה פשוט דהמעשן יחוש לעצמו לא לגרום צער ועג"נ לזולתו, וע"ז ועל כיוצא"ב ארז"ל חגיגה ה' יבוא במשפט על כל נעלם זה הדק בפני חבירו ונמאס וברש"י שם "על כל אפילו דבר מועט במשמע ונמאס, קצת דעת חבירו בדבר" והיטב אשר דיבר כת"ה שיש להשפיע על המעשן במענה רך ובדרכי נועם שיבליג על רצונו לטובת זולתו. ומה ד' אלקיך דורש ממך כי אם – אהבת חסד.

3. עמק הלכה - אסיא חלק א' עמ' 283-294; ספר אסיא ה עמ' 233-222.

נאמנים בדברים כלליים שהמה מקובלים שיש כך וכך בעולם (שו"ת חת"ם סופר יו"ד ס' קנ"ח) ולענין ספק פיקוח נפש נאמנים גם על גוף פרטי.

פרק ג. שומר פתאים ה'

- והנה בענין שומר פתאים ד', שקיל וטרי בש"ס בד' מקומות.
- (א) יבמות יב "וחכ"א, אחת זו ואחת זו משמשת כדינה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ד". וכן הוא בכתובות לט.
- (ב) יבמות עב, "דאסור למול ביומא דעיבא וביומא דשותא, והאידנא דדשו בה רבים, שומר פתאים ד"⁴.
- (ג) ע"ז ל. תניא ר"א אומר אוכל אדם ענבים ותותים בלילה ואינו חושש, שנא' שומר פתאים ד'.
- (ד) נדה לא. המשמש לאור צ' כאלו שופך דמים מנא ידע, אלא אמר אביי, משמש והולך שומר פתאים ד'.

חזינן דלפעמים הגמ' משתמשת רק בפסוק שומר פתאים ד', בלי הוספת הטעם של דשו בה רבים, משמע דאפילו היכי דלא דשו בה רבים מותר. ולפעמים משמע שלא סמכינן על היתר זה של שומר פתאים ה' לבד, אלא א"כ דשו בה רבים. ונראה לפרש עפ"י דברי הקובץ שעורים כתובות לט. שהקשה איך סמכינן על "שפ"ה", מאי שנא מכל ספק סכנה דדחי שבת ולא סמכינן אהא דשפ"ה? והוא מפרש ואומר דאין האדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ, וממילא הוי כאלו אין בידו לשמור את עצמו, ואז נשמר מן השמים. אבל היכי דבידו להזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהי' נשמר מן השמים ע"כ.

ולפי"ז אתי שפיר דביבמות יב דמשמשת כדרכה, דזה ענין דרך ארץ, וכן בע"ז ל. שדרך העולם לאכול תאנים וענבים, אינו צריך להמנע מלאכול ולכן לא הביאה הגמ' טעם דרבים דשו. דאפילו בלי טעם דדשו בה רבים, אין אדם צריך להסתייג ולהמנע מדבר שנחשב כדרך ארץ ומנהגו של עולם. אבל ביבמות עב. לענין מילה ביומא דעיבא, לא שייך לומר שזה ענין של מנהג דרך ארץ, כי בדרך כלל יכול לקיים מצוות מילה בלי יומא דעיבא. ואם במקרה חל יומא דמילה ביומא דעיבא אם נאמר שנדחה מילתו, לא יהי' בזה דחוי של מנהג דרך ארץ, לכן צריכה הגמ' לומר "כיון דדשו בה רבים", היינו דכיון דדשו בה רבים למול אפילו ביומא דעיבא, והורגלו בכך, אם נאמר לו שידחה מילתו הוי כמשנה מנהג דרך ארץ. כלומר אעפ"י שמצד הטבע דחוי המילה לא יפגע במנהג דרך ארץ, העובדא שרבים דשו, הופך את הפעולה למנהג דרך ארץ, ולכן שוב יש לסמוך על שומר פתאים ד', כדי לא לשנות מנהג דרך ארץ.

4. וכעין זה בשבת דף קכט: שמותר להקזיז דם בערב שבת, "אע"ג דקיימא ליה מאדים בזווי" "כיון דדשו ביה רבים, שומר פתאים ה'".

והשתא דאתינן להכי בנידון דידן שדעת הגרי"ש אלישיב שליט"א להתיר עישון במקום צבורי מטעם שומר פתאים ד', נצטרך לומר שההיתר מיוסד רק על דשו בה רבים, דבלי יסוד זה, אי אפשר לומר שעישון הוא מנהג דרך ארץ, ואין לו לאדם להמנע ממנו. שע"כ דייק הגרי"ש שליט"א וכתב ז"ל: כי רבים וכן שלמים, גדולים וטובים מעשנים מנעוריהם: כנראה כי גם דבר זה כלול במה שאמרו חז"ל כיון דדשו בה רבים, שומר פתאים ד'.

אלא דבעצם צריך באור, מי הוא זה שמוסמך לקבוע שדבר מסוים נחשב כדשו בה רבים, האם גם זה ניתן ביד ב"ד לקבוע? הנה לענין קטלנית, אם מועיל בזה היתר של דשו בה רבים, מובא בב"י אה"ע סי' ט בשם תה"ד סי' ריא, שגם זה יש לומר דשו בה רבים למרות הסכנה הכרוכה בנשואי אשה קטלנית, ולכן מותר לישא. והב"י חולק עליו ופסק לאיסורא. והחיד"א בשו"ת חיים שאל סי' נט הסביר טעמו של הב"י דרק היכי דאיתא בש"ס דדשו בה רבים ושומר פתאים ד', נקטינן הכי וסמכין אהמנותייהו דרבנן בעלי התלמוד. ואלו גבי קטלנית משמע מש"ס ורוב הפוסקים דאסורה להנשא לג', והא דדשו בה רבים בקטלנית הוא בזמן האחרונים, בכה"ג יפה עשה מרן הב"י לפסוק בקטלנית לאיסורא, ע"כ.

לפי"ז גם לענין העישון, השאלה אם אפשר לקבוע היתר על סמך "דשו בה רבים" תלויה בפלוגתא הנ"ל בין התה"ד והב"י.

[לכאורה בנדון דידן אין להקל בזה משום "דשו בה רבים" לכו"ע. שכן במ' יבמות עב. ושבת קכט: נראה בכונת הדברים שם שמשום דדשו בה רבים לכן אינו מזיק. וזה כוונת הלשון (ביבמות שם) "והאידנא", פירוש: ולמה האידנא אין מילה ביומא דעיבא סכנה - משום דדשו בה רבים. ועיין בירושלמי מסכת מעשרות פרק א' הלכה ב' לענין ניקורין של תאנה הנוגע לגילוי. ופשוט אם אנו רואים שמזיק, אין לומר דשו ביה. ועיין שדי חמד אסיפת דינים מערכת מילה סימן ב' אות כ קונטרס מהרה"ג ח"י רש"ל (פסקה י"ג) שהאריך בדבר ע"ש. ויש לומר שבנד"ד כו"ע יודו להרטב"א ריש יבמות יב ע"ב ועב ע"א שאדם יכול לומר שחוששני אפילו במקום שדשו ביה רבים, ובפרט אחרי שנתקבל בהרבה מדינות בעולם להזהיר על העישון שהוא מזיק ואסור לעשן במקום ציבורי מחמת הסיכון הרי שאין כאן לכל הדעות משום שומר פתאים. ועיין עוד בשו"ת חסדי אבות ובשו"ת צ"צ אה"ע"ז סימן פ"ט, וכן בצ"צ פיס"ד יו"ד סי' רס"ג ד"ה מהיות (צויין בשד"ח שם) ⁵].

⁵ הערת הגאון הרב לוי יצחק היילפרין שליט"א.

[יש להוסיף כי גם הגרי"ש אלישיב שליט"א הסתמך בתשובתו על כך שבאותו זמן התודעה לנוקי העישון הכבדים "עדיין לא יצא טבעה בעולם ולא פשטה בקרב הארץ". מאז עברו כמעט שלושים שנה והתודעה פשטה גם פשטה. בכך מוסברים הפסקים החדשים האוסרים עישון, כולל פסקים של הגרי"ש אלישיב עצמו. – העורך]

פרק ד. הרחקת נזיקין בחצר השותפין

אמנם בעיקר הדבר צריך לבאר מה דין ביהכ"נ וביהמ"ד לגבי הרחקת נזיקין. שהנה כל הדין של הרחקת נזיקין "שבעשן תדיר חייב להרחיק ובעשן שאינו תדיר אינו חייב להרחיק" (עיין שו"ע חו"מ סי' קנה ברמ"א סעיף לז) - אינו אלא במדליק בתוך שלו ורק העשן נכנס לתוך של חבירו. אבל להדליק בתוך של חברו פשוט שאסור גם בעשן שאינו תדיר, שהרי בעל הבית יכול למנעו מלהכנס ואין ידליק אצלו אש. וגם זה פשיטא לאידך גיסא, שהמדליק בתוך שלו וחבירו נכנס אצלו וניזוק בעשן שאין בעל הבית חייב למנוע עצמו גם מהיזק של קוטרא תמידי, שהרי אינו מזיק לחבירו שלא היה לו ליכנס לרשות המזיק.

ומעתה יש לדון מה הדין בחצר השותפין. אם נאמר שחצר השותפין כחצירו של נזיק, כיון ששייך החצר גם לניזק אסור למזיק לקטר אפילו עשן שאינו תמידי, ואם נאמר כיון שהוא גם חצירו של המזיק הרי הוא כשלו ומותר. והנה מציינו ברמ"א חו"מ קנו ב, שיש דברים שאסור לעשות בחצר השותפין אף שמוותר לעשות ברשות המזיק. וד"ל השו"ע שם: "חנות שבחצר יכולים השכנים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולים לישון מקול הנכנסים והיוצאים אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר לשוק. אבל לא יכולים למחות בידו ולומר אין אנו יכולים לישון מקול הפטיש או מקול הרחים מאחר שכבר החזיק לעשות כן ולא מיחו בידו. הג"ה: "ויש אומרים דכל מה שעושה בחנותו ובביתו אפילו לכתחילה אינם יכולים למחות. ודוקא בני אדם בריאים אבל חולים והקול מזיק להם יכולים למחות" עכ"ל

ובפשטות נראה בטעם הדבר שיכולים למחות בקול הנכנסים ואינם יכולים למחות בקול הפטיש והרחים אף שלכאורה הפטיש והרחים גריעי טובא מריבוי הדרך וכמו שכתב החת"ס בחו"מ סימן צב, הביאו הפתחי תשובה בסימן קנו סק"א, שבביתו הרי עושה ברשותו אלא שהקול מזיק על ידי שנכנס לבית חבירו ואינו מניחו לישון, מ"מ אין על הקול דין הרחיקת נזיקין. תדע שהרי בחולה והקול מזיק להם מוחין גם בקול הפטיש והרחים שעושה בביתו, ועל כרחך שבברייתא אין הקול חשיב מזיק. ומעתה מה שמוחין בידו שלא ירבה עליהם הדרך שלא יפתח חנות למכור שקול הנכנסים מזיקים לישון, היינו טעמא שחצר השותפין כיון ששייך גם לאחרים יכולים למחות שלא לעשות ברשותם גם דברים שאינם נחשבים כמזיקים ומ"מ מוחין בידם.

וטעם הדברים נראה ששותפין שנשתתפו על מנת כן משתתפים שיכול כל אחד להשתמש בכל החצר. והוא או מטעם ברירה (שהוברר שבשעה שזה משתמש שמתחילה קנו עבור זה כל התצר לשעה שמשתמש בו) וזה למ"ד יש ברירה וכמו שכתב הר"ן ריש פרק השותפין, ולמ"ד אין ברירה ולעולם החצר של שניהם מ"מ יכול כל אחד להשתמש בכל החצר שאף שמשתמש בחצי חצר חבירו מ"מ כל אחד משעבד חלקו לשני להשתמש בו.

והנה למ"ד אין ברירה מובן הטעם שיכול למחות בשותפו שלא לעשות בחצר דברים שאינם נחשבים כמזיק והיה מותר לעשותם ברשותו, מ"מ בהצר השותפין אומרים לו כיון שבשעה שאתה משתמש בחצר הרי אתה משתמש גם בשל חבירך אלא שמשועבד חלק מ"מ לא נשתעבד לך לעשות דברים המזיקים אותו אף שאינו היזק גמור ליאסר מדין מזיק חבירו. ולכן אסור לעשות קול בחצר וגם לעשן עשן שאינו תמיד. אבל למ"ד יש ברירה נמצא שבשעה שמשתמש האחד כל החצר שלו א"כ למה אסור לו לעשות קול שאינו מניח לחבירו לישון והרי עושה בתוך שלו וגם אם באותו זמן חבירו ניזוק כשהוא בחצר מ"מ אז אומרים יש ברירה וכאילו קנו מתחילה שבשעה זו שמשתמשין שניהם יהיה חצר חלק קנוי לראובן וחלק לשמעון ושוב הרי ראובן משתמש בשלו. ונראה שמ"מ אסור שהולכין אחר אומדנא ולא נתכוונו לקנות לאחד שישתמש בו שימוש המזיק לחבירו ונמצא שבנשתמש שימוש המזיק לחבירו מתחילה לא קנה לשעה זו ומשתמש בשל חבירו עכ"פ בחצי חבירו ואסור.⁶

על כל פנים, למדנו מכאן שחצר השותפין דומה לחצר הניזוק ולכן אסור לעשות שום דבר המזיק את השותף האחר אפילו נזק כזה שמצד הדין הרגיל של הרחקת נזיקין אי אפשר לעכב.⁷

6. ויש לעיין בדין שהביא השו"ע בסימן קנג ס"ט: "ראובן רצעה להחזיר שופכי גנותיו לרשות הרבים בני רשות הרבים יכולים לעכב עליו. הג"ה: והוא הדין אחד מבני המבוי רצעה להחזיר שופכו למבוי ומזיק לאחד בכותל שיש לו אצל מבוי זה אף על פי שאין לבעל הכותל שום זכות במבוי זה שהשופכין יורדין לתוכו" עכ"ל. ובדברי הרמ"א לא נתברר אם בני מבוי מעכבין על מי שבא להחזיר שופכו לתוכו שזה שכתב שמעכב עליו אחד שמזיק לכותלו משמע ששאר בני המבוי שאין כותלם ניזק אינם מעכבים עליו ולפי"ז רה"ר חמור ממבוי שבר"ר מעכבין עליו גם אלו שאין כותליהם ניזוק ואילו במבוי אין מעכבים עליו. וטעם הדבר צריך לומר שכך רגילים להשתמש במבוי לשפוך שופכין לתוכו והרי זה כשופך לחצירו ומ"מ במזיק לכותל חבירו גם בחצירו אינו יכול לסמוך לכותל חבירו וכמש"כ בבאור הגר"א בסימן קנג אות לו, או שכוונת הרמ"א כך שבני המבוי מעכבין עליו בכל ענין גם בלא ניזוק כותלו. ואילו מי שאין לו זכות במבוי אינו מעכב אלא כשכותלו ניזוק. הן אמת שיש לעיין בעיקר הדין שאסור להחזיר שופכו לרה"ר מאי שנא ממה שאמרו בגמ' ב"ק ו. אי כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן, בימות החמה אין להם רשות בימות הגשמים יש להם רשות (ועיין במה שפסק הרמ"א בסימן תיד ס"ב). וא"כ למה אסור להחזיר שופכו לרה"ר? ואולי מה שנוזל מגגו גרע יותר ממי שפותק ביבותיהן. ועיין לשון הרשב"א שהביא הב"י בסימן קנג ס"ז וז"ל: "שהמים הנשפכים דרך מרזב חוסמין הם את העוברים ועוד שפעמים יורדים בקילוח על המשאות ומקלקלות וכר"ל עכ"ל. ויתכן שעל ידי שפותקין ביבותיהן אינו גורם היזק כזה ולכן מותר בימות הגשמים.

7. ולעומת זה בקונה מקום בחצר חבירו לעשות בו דבר המזיק לחבירו אין חבירו מעכב עליו ואפילו בקוטרא ובית הכסא מועיל חזקה וכמו שנפסק בסימן קנה סמ"ב וז"ל הא דקוטרא ובית הכסא אין להם חזקה דוקא דעביד להו מזיק ברשות דנפשיה אבל אם אחזיק ועביד בית הכסא בגופא דארעא דחבריה וכו' כיון דבגופא דארעא קא מחזיק אית ליה חזקה ואי טען דזבניה ניהליה נאמן בשבועה. ומ"מ אית ליה לכסויה להווא בית הכסא כי היכי דליסתלק מיניה ריחא אע"ג דאחזיק בהכי בלי כיסוי ואי לא מסלק ליה לריחא לא הוי חזקה כלל וכו' עכ"ל. ונראה שטעם הדבר שצריך לסלק הריח שאף שזכה בחזקה בגופא של קרקע מ"מ לא עדיף מאילו עשה בית הכסא ברשותו שכיון שהריח מזיק לחצר חבירו אין לו חזקה כך גם בקנה

ומעתה בנוגע לעשון סיגריות בביהכ"נ וביהמ"ד כיון שדינם כחצר השותפין [וכמו שכתב הקצה"ח בסימן ר' סק"א שביהכ"נ דינו כחצר השותפין] א"כ דין זה אם מותר לעשן בביהכ"נ תלוי אם לשם כך נשתתפו שיוכלו לעשן, שאז אפילו נדמה עשן הסיגריות לקוטרא ובית הכסא, מ"מ כל שקנה לבית הכסא לעשן קוטרא, יכול לעשן⁸.

אכן כל זה אם יש אומדנא שעל מנת כן קנו בשותפות שיכולים לעשן סיגריות. אבל כל שאין אומדנא כזאת ולא קנו על מנת כן, מאחר והשותף יכול לעכב עליו גם בהזיק קל [בקול הנכנסים ומים הנשפכים לרה"ד שהרבים מעכבים בידו כיון שלא ניתן רה"ר לשם כך מעכבים בכל דבר], כ"ש שיכול לעכב את העישון.

וכל זה יתכן רק אם לא נקבל דברי הרופאים שהעישון הינו גורם באופן ישיר למחלות לב וסרטן. אמנם אם נקבל דבריהם וראויותיהם⁹, אזי פשוט שניתן לעכב את העישון היכא שמזיק לאחר, ואף מן הדין לכאורה אין כל היתר לאדם להזיק ולסכן עצמו, וכמו שכתבו הפוסקים בתקופה האחרונה¹⁰.

מקור: עמק הלכה – אסיא, חלק א' עמ' 301-295 (1985)

גוף הקרקע של חברו מ"מ לא זכה אלא במקום בית הכסא אבל מה שהריח מתפשט להלן לזה לא זכה ואין לזה חזקה. כן נראה בביאור הלכה זו.
אכן מסתבר שכל זה בזמן שיש אפשרות לכסות את בית הכסא שלא יתפשט הריח. אבל אם אין אפשרות להגביל הריח על ידי כיסוי, מסתבר שיש לו חזקה, שהרי על מנת כן מכר לו שיעשה בית הכסא. ומחילה וקנין בנוזיקין אלו מועילים, וכמו שפסק בסימן קנה סל"ו. ולכן אם קנה ממנו מקום לעשות בית הכסא ואין דרך למנוע הריח בע"כ שקנה גם שיכול להזיקו בריח.
ואף אם יתכן לעשן באופן שהריח לא יזיק כמו על יד חלון פתוח וא"כ ממילא אין מועיל מה שקנה בפירוש מקום אצל חברו לעשן וכמו שהבאנו לעיל בהערה 7, מ"מ נראה שכל זה בקנה מקום לעשן אצל חברו שאומרים שלא קנה יותר ממה שהחזיק, ולכן לא קנה אלא מקום החפירה ולא מקום שמתפשט הריח.
אבל בשותפין אם על מנת כן קנו שיוכלו להשתמש במקום גם לעישון, א"כ אנו אומרים שבשעה שמעשן כל המקום גם היכן שנתפשט הריח שלו הוא מדין ברירה או שיעבוד. אכן אם חברו כבר נמצא בביהכ"נ, ואז נתברר שהמקום שנמצא בו חברו נתברר על ידי ברירה שהוא שלו, ממילא אף שהמקום של המעשן הוא של המעשן מ"מ הריח בא לחלק השייך לחבירו, בזה אם יתכן לעשן באופן שלא יזיק וכמו בבית הכסא שיכול לכסות, אז אם נדמה עשן הסיגריות לקוטרא ובית הכסא נמצא שאסור לו לעשן. ואף אם עשן הסיגריות אינו כעשן קוטרא ובית הכסא, מ"מ באדם חולה כבר הבאנו מהרמ"א שהבאנו בראש הפרק שבחולה יכול לעכב שלא יזיקו גם בקול הפטיש.
וא"כ גם כאן לא גרע עשן הסיגריות לחולה מקול הפטיש לחולה. ומסתבר שלא רק חולה אלא כל איסטניס דינו כחולה וכדמצינו ברב יוסף שהיה איסטניס שחשיב גם הזיק כל כהזיק קוטרא ובית הכסא.

⁹ **עמק הלכה - אסיא חלק א' עמ' 279-282; ספר אסיא ה עמ' 237-234.**

¹⁰ ראה מה שכתב בעל הציץ אליעזר **בעמק הלכה - אסיא חלק א' עמ' 304**, צוטט מאסיא לה (שבט תשמ"ג) עמ' 15-10, הודפס אח"כ גם בשו"ת **ציץ אליעזר חלק ט"ו סי' ל"ט**. ובעיקר האיסור כבר קדמו החפץ חיים, הובאו דבריו **בעמק הלכה - אסיא חלק א' עמ' 307-308; ספר אסיא ה עמ' 257-252.**

פסק הלכה – פורסם בעיתונות החרדית בשנת תשס"ו

אשר נשאלתי לחוות דעתי העני' דעת תורה בעניין מנהג עישון סיגרים, סיגריות וכו' אשר כידוע הם המזיקים הגדולים לבריאות הגוף, הריני להרצותיכם בקיצור אמרים.

א. לשון הרמב"ם פי"א מהל' רוצח ושמירת הנפש ה"ה, הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהם ואומר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי, או איני מקפיד על כך מכין אותו מ"מ.

ב. ובכלל הדברים מיני מאכל ושתי' שאסרו חכמים מפני ספק סכנת נפשות שחשבם שם הרמב"ם, ובריטב"א שבועות כ"ז כ' המאכלים המזיקים הגוף הם בכלל איסור תורה לאוכלו משום הישמר לך ושמור נפשך מאוד.

ג. ובחי' חתם סופר ע"ז ל' אחרי שהעתיק לשון רמב"ם הנ"ל כ' ומוטל על החכמים להשגיח על זה מקרא דברים י"ט והי' עליך דמים ע"פ ש"ס מו"ק ה', דאם לא השגיחו חכמים ע"ז וכיו"ב שאז כל הדמים שנשפכו ע"י שלא עשו או שלא הזהירו ע"ז מעלה הכ' עליהם כאילו הם שפכו ח"ו.

ד. ולעניינינו, למדנו דעל חכמי הזמן להריע ולעורר על הסכנה העצומה המונחת בעישון סיגריות וכו' דבר שנתברר בחקירה ודרישה למעלה כל ספק שמאות אלפים מתים טרם זמנם בעישון סיגריות, וכן ידוע מאד שגורם גדול למחלה החמורה בריאות וגם בלב, ועוד הרבה כיו"ב, כאשר יוצא מדו"ח הרופאים מכל מדינות העולם.

ה. על כן ברור להלכה דאיסור גמור להתחיל בעישון בימי הבחורות וגיל צעיר, ועל ההורים ומורים ומחנכים מוטל חוב גמור ע"פ התורה למנעם מזה.

ו. כל מי שכבר הרגיל עצמו למנהג לא טוב זה, ישתדל מאוד למען עתידו לרדת מזה בהדרגה ואז טוב לו.

ז. חלילה לעשן במקומות ציבוריים שגם הריח בעצמו הוא מזיק גמור כאשר נתברר בחקירה.

ח. היות שכאמור המנהג נרע הזה הוא מזיק עצום, לכן מוטלת אחריות גדולה על המפרסמים מודעות בעיתונים וכו' שמסייעים לדבר המזיק הנ"ל.

ט. לאור הדברים החמורים האמורים למעלה, כל היכול למנוע עצמו שלא לעזור למעשנים, מחויב לעשות כן עפה"ת.

כל השומע לדברינו ישכון שאנן ובוטח ויזכה להאריך ימים בשמרו על נפשו ונפש משפחתו וביתו עפה"ת ויזכה להבטחת תוה"ק "כל המחלה וגו' לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" ולמען ירבו ימיך ויסיפו לך שנות חיים.

ע"ז בעה"ח למען טובת עמנו הקי' מצפה לרחמי ה' רב אב"ד ור"מ זכרון-מאיר, בני ברק יום ד' בא תש"ס לפ"ק

הננו פונים בזה להיקרים והחביבים צעירי עמנו שעדיין אינם קשורים להרגל הרע הזה, שסופו יכול להיות גרוע מאוד, והוא הרגל עישון הסיגריות. אנא אחי, אל תרעו לעצמכם ולסביבתכם ואל תרגילו עצמכם בזה, כי תורתנו הקדושה היא תורת חיים וחי בהם'. וחפץ השם שכל אחד ישמור בריאותו בכדי שנוכל לעבוד אותו. וחי' מלהקל ראש בעניין שמירת הבריאות, ובפרט על אחת כמה וכמה בדבר שלדעת הרופאים הוא מזיק ממש. וכל מי שיכול למנוע מעצמו ומאחרים מלעשן – מחויב למנוע. ולמי שכבר הורגל בזה, חובה עליו להשתדל בכל האפשרות להיגמל מזה, ובוודאי שעליו להימנע מלעשן במקום ציבורי, במקום שאחרים שואפים את העשן.

יוסף שלו' אלישיב אהרון יהודה ליב שטיינמן משה שמואל הלוי ואזנר
מיכל יהודה ליפקוביץ ש.י. גסים קרליץ שמואל אויערבאך

מקור: יחד נאמן ד' ניסן תשס"ו, עמ' 15